

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Fırat University Journal of Social Science
Cilt: 13, Sayı: 1, Sayfa: 309-330, ELAZIĞ-2003

FIRAT ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN SOSYO-KÜLTÜREL VE EKONOMİK TABANI

*Including The Socio-Cultural and Economic Bases of The Students
of Fırat University, Teoloji Faculty*

Yahya Mustafa KESKİN

Fırat Üniv. İlahiyat Fak. Din Sosyolojisi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Özet

Fırat Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi öğrencilerinin sosyo-kültürel ve ekonomik tabanının tespitine ilişkin yapılan bu araştırmada, amaca ulaşmak için, söz konusu öğrencilerin kişisel özelliklerinden daha çok, aileleri adına verdikleri bilgilere dayanarak elde edilen verilere göre yorumlamalara gidilmiştir.

Hiç şüphesiz, söz konusu fakülte öğrencilerinin önemli bir kısmının Doğu ve Güneydoğu Anadolu kökenli olması, onların dayandığı sosyo-kültürel ve ekonomik tabanını belirleyen en önemli etmendir.

Abstract

In this paper including the socio-cultural and economic bases of the students of Fırat University, Teoloji Faculty, in order to reach the goal, it is interpreted the datas given by students depending on their families

No doubt, that origins of the students came from the Eastern and Southeastern Anatolia Region is the most important factor that determines the social-cultural and economic bases which they depend on them.

GİRİŞ

Günümüzde Türkiye’de din eksenli tartışmalarda sıkça gündeme gelen konulardan birisi de, İlahiyat Fakülteleri ve özellikle onlara birinci derecede öğrenci kaynağı sağlayan İmam-Hatip Liselerine devam eden öğrencilerin dayandığı sosyo-kültürel ve ekonomik tabanlarına ilişkin yapılan açıklamalardır. Oysa bu açıklamaların çoğu deneysel verilerden uzak olduğundan dolayı bir kısım spekülatif değerlendirmelerden öteye gidememektedir. Bu değerlendirmeler, genelde, söz konusu kurumlara devam eden veya onlardan mezun öğrencilerin daha çok kırsal kesimde oturan, ekonomik gücü oldukça zayıf, eğitim seviyesi düşük ve daha çok memuriyet dışındaki meslek gruplarından (işçi, çiftçi vb.) olan ailelerin çocukları oldukları şeklinde cereyan etmektedir. Bu konuda ileri sürülen diğer varsayımlar da, söz konusu ailelerin daha dindar ailelerden oluştuğu, buna bağlı olarak evlerinde bulundurdıkları kitapların, takip ettikleri gazete veya dergilerin ve seyrettikleri televizyon programlarının daha çok dinî içerikli olduğu şeklindedir. Şüphesiz ki, bu türlü değerlendirmelerin doğruluğu veya yanlışlığı, her türlü subjektif değer yargılarından uzak kalarak, söz konusu eğitim kurumları üzerine yapılacak bilimsel çalışmalarla ortaya konabilir. Bu konuda, objektiflikten ayrılmayarak yapılacak çalışmaların, bu sahadaki bilgi boşluğunu dolduracağı ve böylece söz konusu eğitim kurumlarının Türk toplumunca daha iyi tanınacağı kanaatindeyiz. Buradan hareketle, **Araştırmanın konusunu** Fırat Üniversitesi İlâhiyat fakültesi öğrencilerinin dayandığı ailelerin sosyo-kültürel ve ekonomik tabanı olarak seçmiş bulunmaktayız. Bu araştırmanın **temel amacı**, söz konusu fakülte öğrencilerinin sosyo-kültürel ve ekonomik tabanının belirlenmesidir. Bu temel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmaya çalışılacaktır:

1-F.Ü. İlahiyât Fakültesi öğrencilerinin kişisel özellikleri nelerdir?

2-Söz konusu öğrencilerin dayandığı tabanın sosyo-kültürel ve ekonomik özellikleri nelerdir? Buradan hareketle:

- Söz konusu fakülte öğrencilerinin mezun oldukları ortaöğretim kurumlarının türünde (genel lise ve İmam-Hatip Lisesi), öğrenci ailelerin idari yerleşim birimi, mesleği, tahsil durumu, ekonomik durumu ve dindarlık durumuna göre bir farklılaşma var mıdır?
- Söz konusu fakülte öğrencileri ailelerinin ikamet ettiği coğrafi bölgeler, idari yerleşim birimleri nelerdir. Bunların eğitim düzeyleri, ekonomik durumları, mesleki durumları ve temel dinî pratikler karşısındaki tutumları nasıldır? Ailelerin sahip oldukları birey sayısında ikamet edilen coğrafi bölgeye göre bir farklılaşma söz konusu mudur?
- Eğitim düzeyi ve meslek durumuna göre, öğrenci ailelerinin seyrettikleri televizyon programlarının içerikleri arasında ne gibi bir ilişki söz konusudur?

Kısaca, araştırmanın amacını, **F.Ü. İlahiyat Fakültesi'ndeki eğitim-öğretim entelektüel ortamının mahiyetinin öğrencilerin dayandığı tabanın sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklerini yansıtan çeşitli değişkenler altında ortaya konması şeklinde** özetleyebiliriz.

Araştırmanın Evreni 1999-2000 öğretim yılında Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde eğitim yapan 264 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada **anket** modeli uygulanmıştır. Anket, amaçlanan tespitleri elde etmeyi sağlayacak 22 sorudan oluşmuştur. Sorular hazırlanırken, araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliğini¹ sağlamak amacıyla, ölçme amacına uygun ve ölçülmek istenen alanı temsil etmesi amaçlanan verilerin içeriklerine uygun olarak, olgusal, açık ve kapalı uçlu, seçmeli ve çok seçenekli soru tiplerinden oluşmuştur. Veriler, anketin uygulandığı zaman diliminde (Temmuz 2000) fakültede bulunan 225 denek üzerinde uygulanan, ancak, bunlardan 176'sının cevaplandırıp geri getirdiği anket kağıtlarından elde edilmiştir. Buna göre, anketlerin geri dönüş oranı %78.22'dir. Araştırmada elde edilen verilerin tamamı, deneklerin kendileri ve aileleri adına sorulara vermiş oldukları cevapların doğru olduğu varsayımına dayalı olup², araştırmanın yapıldığı zaman dilimi için geçerlidir. Anket metoduyla elde edilen verilerin sistematik bir şekilde analizine çalışılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde, SPSS

istatistik programı çerçevesinde, frekans ve yüzdeleri tespit edilmiş, yararlanılmış, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkilerle ilgili yorumlarda (boş gözenekli tablolar hariç) ise χ^2 analizinden yararlanılmıştır.

Bu araştırmanın evreni, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencileri ile sınırlıdır. Bu sebeple, elde edilen sonuçları ülkemiz genelindeki bütün İlahiyat Fakültesi öğrencilerine genellemek amacımız dışındadır.

BULGULAR VE YORUMLAR

1-Kişisel Bulgular

1.1-Öğrencilerin Sınıflarına Göre Dağılımı: Ankete katılan öğrencilerin sınıflarına göre dağılımı çizelge 1'de gösterilmiştir.

Çizelge 1'de görüldüğü gibi, anketi cevaplayan öğrencilerin %31.8'i dördüncü, %31.8'i ikinci, %21.6'sı birinci ve %14.8'i ise üçüncü sınıfta okumaktadır. Buna göre, ankette, dört ve ikinci sınıf öğrencileri eşit, bir ve ikinci sınıf öğrencileri ise daha az temsil edilmişlerdir.

¹ Ankette geçerlilik ve güvenilirlik kavramlarının izahı için bkz., Niyazi Karasar, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, 7. Basım, Ankara 1995, s.151; Zeki Arslantürk, **Sosyal Bilimciler İçin Araştırma Metod ve Teknikleri**, 5. Basım, İstanbul 2001, s.115-116

² Öğrencilerin aileleri adına verdikleri bilgilerden bir kısmının, öğrencilerin kendi görüşlerini yansıtabileceği hususunun gözden kaçırılmaması gerektiği kanaatindeyiz.

Çizelge 1 Öğrencilerin Sınıflarına Göre Dağılımı

Sınıf	Sayı	%
1.Sınıf	38	21,6
2.Sınıf	56	31,8
3.Sınıf	26	14,8
4.sınıf	56	31,8
Toplam	176	100,0

1.2-Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı: Ankete katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımı çizelge 2’de gösterilmiştir.

Çizelge 2 Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	Sayı	%
Kız	86	49,4
Erkek	90	50,6
Toplam	176	100,0

Çizelge 2’de görüldüğü gibi, anketi cevaplayan öğrencilerin %50.6’sını erkek. % 49.4’ünü ise kız öğrenciler oluşturmuştur. Buna göre, kız ve erkek öğrencilerin anketteki temsil oranları hemen hemen eşittir.

1.3-Öğrencilerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı: Öğrencilerin yaş gruplarına göre dağılımı çizelge 3’te verilmiştir.

Çizelge 3 Öğrencilerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grubu	Sayı	%
18 ve altı	14	8,0
19-21 arası	68	38,6
22-24 arası	71	40,3
25 ve üstü	23	13,1
Toplam	176	100,0

Çizelge 3’te görüldüğü gibi, öğrencilerin yaş dağılımına bakıldığında, % 40.3’ünün 22-24 yaş grubunda, % 38.6’sının 19-21 yaş grubunda, %13.1’inin 25 ve üstü yaş grubunda ve nihayet %8,’inin de 18 ve altı yaş grubunda olduğu görülmektedir. Buna göre, öğrencilerin büyük bir kısmına yakınının yüksek öğretim yaş sınırları içerisinde olduğu söylenebilir.

1.4- Öğrencilerin Mezun Oldukları Ortaöğretim Kurumları: Öğrencilerin fakülteye gelmeden evvel bitirdikleri ortaöğretim kurumları ile ilgili veriler, çizelge 4’te sunulmuştur.

Çizelge 4 Öğrencilerin Mezun Oldukları Ortaöğretim Kurumları

Mezun olunan okul	Sayı	%
Genel lise	51	29,0
İmam-Hatip Lisesi	119	67,6
Diğer	6	3,4
Toplam	176	100,0

Çizelge 4’te görüldüğü gibi, öğrencilerin % 67.6’sı İmam-Hatip Lisesi, %29’u genel lise ve ancak, %3.4’ü diğer liselerden (kolej) mezun olmuştur. Şüphesiz, denekler içerisinde İmam-Hatip Lisesi mezunu olanların oranlarının çok yüksek çıkmasında, Yüksek Öğretim Kurulunun (1988’de) uygulamaya koyduğu meslek lisesi mezunlarının

kendi alanları dışındaki bölümleri tercihini zorlaştıran, buna karşın, alanları ile ilgili bölümleri tercih edenlere ek puan verilmesi uygulamasının rolü oldukça önemlidir.³

1.4.1- Ailelerin İkamet Ettiği İdari Yerleşim Birimlerine Göre Öğrencilerin Mezun Oldukları Okul Türü: Öğrenci ailelerinin ikamet ettikleri idari yerleşim birimlerine göre, öğrencilerin mezun oldukları ortaöğretim kurumlarına ilişkin veriler çizelge 5’te sunulmuştur.

Çizelge 5 Ailelerin İkamet Ettiği İdari Yerleşim Birimlerine Göre Öğrencilerin Mezun Oldukları Okul Türü

Yerleşim Birimi	Mezun Olunan Okul			Toplam
	Genel Lise	İmam-Hatip Lis.	Diğer	
Köy	15 44,1	19 55,9	- -	34 19,3
Belde veya nahiye	5 35,7	7 50,0	2 14,3	14 8,0
İlçe	10 22,2	34 75,6	1 2,2	45 25,6
Şehir	21 25,3	59 71,1	3 3,6	83 47,2
Toplam	51 29,0	119 67,6	6 3,4	176 100,0

Tablo 5’te görüldüğü gibi öğrenci aileleri çocuklarını okula gönderirken (genel toplamda) % 67,6 oranında İmam-Hatip liselerini, %29 oranında genel liseleri ve %3,4 ‘ü de diğer liseleri tercih etmişlerdir. Yerleşim birimlerine göre çocukları için İmam-Hatip Liselerini en çok tercih eden aileler ilçe (% 75,6) ve şehirlerde (%71,1) ikamet etmektedir. Oysa, bu oranlar köylerde oturan ailelerde %55,9’a, beldede yaşayanlarda ise %50’lere kadar düşmektedir. Bunun tersine, çocukları için genel liseleri en çok tercih eden aileler köy (%44,1) ve beldelerde (%35,7), en az tercih edenler ise şehir (%25,3) ve ilçelerde (22,2) ikamet etmektedir.

Tablodaki verileri daha derinlemesine incelediğimizde, idari yerleşim birimleri bazında çocukları için İmam-Hatip Liselerini tercih eden 119 öğrenci ailesinden büyük bir kısmının (93 kişisi, yaklaşık %78,2’si) şehirlerde (şehir ve ilçelerde) ve bunun üçte birinden daha azı (26 kişisi, %21,8’i) de köy veya beldelerde; bunun tersine, çocukları için genel liseleri en fazla tercih edenlerin ise, köy ve beldelerde ikamet ettiklerini görmekteyiz ki, bu da, kamuoyundaki *İmam-Hatip Liseleri mezunlarının büyük bir kısmının kırsal kesimden geldiği* şeklindeki yaygın kanaatin doğru olmadığını

³ Söz konusu yönetmelik öncesi, Mustafa Öcal tarafından Türkiye’deki İlahiyat fakülteleri ile ilgili 1991 yılında yapılan bir çalışmada, Örnekleme giren ilahiyat fakültelerindeki öğrencilerden söz konusu fakültelere giren öğrencilerinin %73.57’sini İmam-Hatip, %26.43’ünü ise genel ve diğer lise mezunları oluşturduğu tespit edilmiştir. Bkz. Mustafa Öcal, “*Öğrencilerin Tercih Gerekeşi Bakımından Öğretmen Yetiştiren Yükseköğretim Kurumları Arasında İlahiyat Fakültelerinin Yeri I*” Uludağ Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:3, Sayı:3, Bursa 1991, s.181

göstermektedir. Kanaatimizce bu varsayım, daha çok, bu okulların ilk dönemleri için oluşmuş olmalıdır. Zira, daha sonraki dönemlerde ve özellikle de yüksek öğretim kapılarının bu okul mezunlarına açılması neticesinde buralardan mezun olan öğrencilerden önemli sayıdakilerin hatırı sayılır yükseköğretim programlarına yerleşmesi, durumu tersine çevirmiş ve söz konusu okullar şehirlerde oturan aileler için de önemli ölçüde tercih edilir birer kurum haline gelmişlerdir. Nitekim, son yıllarda (araştırmanın yapıldığı tarih itibarıyla) özellikle büyük şehirlerde bu okullara kayıt için yapılan taleplerin çoğalmas ve kontenjanın sınırlı olması sebebiyle bir kısım öğrencinin geri çevrilmesi, bunun en belirgin kanıtıdır.

1.4.2- Ailelerin İkamet ettiği Coğrafi Bölgelere Göre Öğrencilerin Mezun Oldukları Okul Türü: Öğrenci ailelerinin ikamet ettikleri bölgelere göre, öğrencilerin mezun oldukları ortaöğretim kurumlarına ilişkin veriler çizelge 6’da sunulmuştur.

Çizelge 6 Ailelerin İkamet ettiği Coğrafi Bölgelere Göre Öğrencilerin Mezun Oldukları Okul Türü

Bölge	Mezun Olunan Okul			Toplam
	Genel Lise	İmam-Hatip Lis.	Diğer	
Akdeniz	6	19	-	25
	24,0	76,0	-	14,2
Anadolu	33	52	2	87
	37,9	59,8	2,3	49,4
Ege	1	6	2	9
	11,1	66,7	22,2	5,1
G.Doğu Anadolu	6	11	1	18
	33,3	61,1	5,6	10,2
İç Anadolu	4	15	-	19
	21,1	78,9	-	10,8
Karadeniz	1	16	1	18
	5,6	88,9	5,6	10,2
Toplam	51	119	6	176
	29,0	67,6	3,4	100,0

Tablo 6’da görüldüğü gibi, öğrenci ailelerinden Karadeniz Bölgesi’nde oturanların %88,9’u, İç Anadolu Bölgesi’nde oturanların %78,9’u, Akdeniz Bölgesi’nde oturanların %76’sı, Ege Bölgesi’nde oturanların %66,7’si, Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde oturanların 61,1’i ve Doğu Anadolu Bölgesi’nde oturanların da %59,8’i çocukları için İmam-Hatip Liselerini tercih ederlerken, genel liseyi tercih edenlerin %37,9’u Doğu Anadolu, %33,3’ü Güneydoğu Anadolu, %24’ü Akdeniz, %21,1’i İç Anadolu, %11,1 Ege ve %5,6’sı da Karadeniz Bölgesi’nde ikamet etmektedir.

Tabladaki verilere göre, söz konusu fakülte öğrencileri ailelerinin ikamet ettiği coğrafi bölgeler ile, öğrencilerinin mezun oldukları okul türleri arasında çok anlamlı bir ilişki görünmemekle birlikte, çocukları için İmam-Hatip Liselerini tercih eden toplam 119 (%67,6) ailenin 63’ünün (%52,9’u) Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ikamet eden ailelerden (bunların da çok büyük bir kısmının Elazığlı olması) oluşmasını, daha

çok, fakültenin coğrafi yakınlığı nedeniyle bunun getireceği avantajlarla (barınma ve beslenme kolaylığı vs. gibi) izah etmek mümkündür.

1.4.3- Öğrenci Babalarının Öğrenim Durumuna Göre Öğrencilerin Mezun Oldukları Okul Türü: Öğrenci ailelerinin (babalarının) öğrenim durumuna göre, öğrencilerin mezun oldukları ortaöğretim kurumlarına ilişkin veriler çizelge 7’de sunulmuştur

Çizelge 7 Öğrenci Babalarının Öğrenim Durumuna Göre Öğrencilerin Mezun Oldukları Ortaöğretim Kurumu

Öğrenim durumu	Öğrencilerin Mezun Olduğu Okul Türü			Toplam
	Genel lise	İmam-Hatip lis.	Diğer	
Okur-yazar değil	4 25,0	11 68,8	1 6,3	16 9,1
Okur-yazar	8 38,1	13 61,9	-	21 11,9
İlkokul mez.	18 31,0	38 65,5	2 3,4	58 33,0
Ortaokul mez	1 8,3	10 83,3	1 8,3	12 6,8
Lise mez.	9 23,7	29 76,3	-	38 21,6
Üniversite mez.	11 35,5	18 58,1	2 6,5	31 17,6
Toplam	51 29,0	119 67,6	6 3,4	176 100,0

Tablo 7’de görüldüğü gibi, eğitim düzeylerine göre çocukları için İmam-Hatip liselerini en çok tercih eden babalar, sırasıyla % 83,3 ile ortaokul ve %76,3 ile lise mezunları olurken, onları %68,8 ile okur-yazar olmayanlar, %65,5 ile ilkokul mezunları, %61,9 ile de sadece okur-yazar olanlar takip etmektedir. Çocukları için İmam-Hatip liselerini en az tercih eden babalar ise üniversite mezunu olanlardır. Yine aynı tablodaki verilere göre, eğitim düzeylerine göre çocukları için genel liseyi en çok tercih eden babalar %38,1 ile sadece okur-yazar olanlar, %35,5 ile üniversite mezunlarıdır. Onları %31 ile ilkokul mezunu ve %25 ile de okur-yazar olmayanlar takip ederken, genel liseleri en az tercih eden babalar ise, %23,7 ile lise mezunlarıdır.

Buradaki verilere göre, (bu araştırma itibarıyla) *İmam-Hatip lisesi mezunlarının büyük oranda alt seviyede eğitim almış ailelerden geldiği varsayımı* doğrulanmamıştır.

1.4.4-Öğrenci Ailelerinin Ekonomik Düzeylerine Göre Öğrencilerin Mezun Oldukları Okul Türü: Öğrenci ailelerinin Ekonomik düzeylerine göre, öğrencilerin mezun oldukları ortaöğretim kurumlarına ilişkin veriler çizelge 8’de sunulmuştur

Tablo 8’de görüldüğü gibi, ekonomik düzeylerine göre çocuklarını İmam-Hatip liselerine en çok gönderen ailelerin oranı her gelir grubuna sahip ailelerde hemen hemen aynı düzeydedir. Nitekim, çocukları için bu okulları en çok tercih eden aileler %68,2 ile üst düzey gelir grubuna, %67,7 ile orta düzey ve %65,5 ile de alt düzey gelir grubuna

sahip olanlardan müteşekkildir. Yine aynı tablodaki verilere göre, Çocukları için genel liseyi en çok tercih eden aileler %34,5 ile alt düzey ekonomik güce sahip olanlardan oluşurken, onları %28,2 ile üst düzey ve nihayet %27,4 ile de orta düzey ekonomik güce sahip aileler takip etmektedir. Çocukları için diğer liseleri tercih eden aileler ise, orta (%4,3) ve üst düzey (%3,5) ekonomik güce sahip olanlardır

Çizelge 8 Ailelerin Ekonomik Düzeylerine Göre (Aylık Gelir-milyon) Öğrencilerin Mezun Oldukları Okul Türü

Ekonomik Durum	Mezun Olunan Okul			Toplam
	Genel lise	İmam-Hatip Lis.	Diğer	
Alt (0-99)	10	19	-	29
	34,5	65,5	-	16,5
Orta (100-199)	17	42	3	62
	27,4	67,7	4,8	35,2
Yüksek (200 ve üstü)	24	58	3	85
	28,2	68,2	3,5	100,0
Toplam	51	119	6	176
	29,0	67,6	3,4	48,3

Tablo 8'deki verileri daha derinlemesine incelediğimizde, İmam-Hatip lisesini tercih eden ailelerden (toplam 119 kişi) 58'inin (48,8'i) üst, 47'sinin (%39,5'i) orta ve 19'unun da (15,97'si) alt düzey ekonomik düzeye sahip olduğunu görmekteyiz. Bu oranlar, genel liseyi tercih edenlerde, üst düzey ekonomik güce sahip olanlar için %47,1'de (24 kişi) orta düzey için %33,3 (17 kişi) ve nihayet alt düzey ekonomik güçte olanlarda ise %19,6'dur. Bu verilere göre, İmam-Hatip lisesi mezunu fakülte öğrencileri içerisinde üst düzey ekonomik güce sahip ailelerden gelenlerin oranı, genel lise mezunlarına göre az da olsa (%1,7) daha fazla, bunun aksine, alt düzeydeki ailelerden gelenlerin oranı ise, genel lise mezunlarına göre yaklaşık olarak %3,4 daha düşüktür. Bu da, *İmam-Hatip lisesi mezunlarının (diğer liselere göre) genelde alt düzey ekonomik güce sahip ailelerden geldikleri* varsayımının (söz konusu fakülte ölçeği açısından) geçerli olmadığını kanıtlamaktadır.

1.4.5- Öğrenci Babalarının Meslek Gruplarına Göre Öğrencilerin Mezun Oldukları Ortaöğretim Kurumunun Türü: Öğrenci babalarının mesleki durumlarına göre, öğrencilerin mezun oldukları ortaöğretim kurumlarına ilişkin veriler çizelge 9'da sunulmuştur

Tablo 9'da görüldüğü gibi, öğrenci ailelerinin (babaların) mesleki durumları ile çocuklarının mezun olduğu ortaöğretim kurumları arasındaki ilişkiyi tespit etmek için yapılan khi kare testine göre, öğrenci ailelerinin mesleki durumları ile çocuklarının mezun olduğu ortaöğretim kurumları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 10'da görüldüğü gibi, bütün meslek grupları içerisinde çocukları için İmam-Hatip liselerini en çok tercih edenler %69,8 ile serbest meslek erbapları ve % 67,9 ile memurlar olurken, onları % 67,6 ile emekliler, %65,6 ile çiftçiler ve nihayet %64, 3 ile

işçiler takip etmektedir. Aynı meslek grupları içerisinde çocukları için genel liseleri en çok tercih edenler ise çiftçiler (%31,3 oranında) olup, onları %30,2 ile memurlar, % 28,6 ile işçiler, %27, 9 ile serbest meslek erbabı ve nihayet %26,5 ile de emekliler takip etmektedir.

Çizelge 9 Babaların Meslek Gruplarına Göre Öğrencilerin Mezun Oldukları Ortaöğretim Kurumunun Türü

Meslek Grupları	Mezun Olunan Okul			Toplam
	Genel lise	İmam-Hatip Lis.	Diğer	
İşçi	4 28,6	9 64,3	1 7,1	14 8,0
Memur	16 30,2	36 67,9	1 1,9	53 30,1
Emekli	9 26,5	23 67,6	2 5,9	34 19,3
Serbest Mes.	12 27,9	30 69,8	1 2,3	43 24,4
Çiftçi	10 31,3	21 65,6	1 3,1	32 18,2
Toplam	51 29,0	119 67,6	6 3,4	176 100,0

$X^2=1,946$

sd=8

P>0,05

Tablodaki verileri daha derinlemesine incelediğimizde, mesleki duruma göre, hem genel liseleri ve hem de İmam-Hatip liselerini en çok tercih eden ailelerin (babalar) memur kesiminden olduğunu, bununla birlikte genel liseleri tercih edenlerin (16 kişi) oranının (%31,4) İmam-Hatip liselerini tercih edenlerin (36 kişi) oranından (%30,3) %1,1 daha fazla olduğunu görmekteyiz. Bununla birlikte, aynı tablodaki verilere bir kez daha dikkatle bakıldığında, genel liseyi tercih eden ailelerden çiftçi olanların (10 kişi) oranının (%19,6), İmam-Hatipleri tercih edenlerin (21 kişi) oranından (%17,6) %2 daha fazla olduğu görülecektir ki, buda genelde *İmam-Hatip Lisesi mezunlarının (diğer liselerdekilere göre) daha çok çiftçi aile kesiminden geldikleri* şeklindeki varsayımı doğrulamamaktadır.

Türkiye’de İlahiyat fakülteleri ile ilgili tartışmalarda sıkça gündeme gelen bir diğer varsayım da, söz konusu fakülte öğrencilerinin daha dindar bir tabandan geldiği şeklindedir. Din sosyolojisi açısından izah edilmesi en zor kavramlardan birisi, hiç şüphesiz dindarlık kavramıdır. Nitekim, gerek Batı’da ve gerekse ülkemizde yapılan din sosyolojisi çalışmalarında söz konusu kavramı izah etmek için değişik dinî tipolojiler kurulmuştur⁴. Esasen böyle bir tanımın yapılması da oldukça zordur. Kanaatimizce bunun

⁴ Gerek Batı’da ve gerekse ülkemizde yapılan bir takım dinî tpolojiler için bkz., Mehmet Taplamacıoğlu, “Yaşlara Göre Dinî Yaşayışın Şiddet ve Kesafeti Üzerine Bir Anket”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.10, Ankara 1962, s.145; Ünver Günay, “Modern Sanayi Toplumlarında Din I” **Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı.3 , Kayseri 1986, s.58; Ünver Günay, **Erzurum ve**

en önemli nedeni, dindarlık ölçütü olarak ele alınan farklı olgulara göre söz konusu kavrama yüklenen farklı anlamlardan kaynaklanmaktadır.

Araştırmada, öğrencilere, dindarlık bakımından ailelerini nasıl değerlendirdikleri şeklinde bir soru sorulmamış, ancak ailelerin temel dinî pratikler (namaz, oruç, zekat, hacc ve kurban) karşısındaki tutumları sorulmuştur. Buradan yola çıkarak söz konusu ailelere ilişkin bir dindarlık tipolojisi kurmak oldukça zordur. Çünkü, namaz ve oruç dışında kalan diğer pratiklerin maddi güce dayalı olması nedeniyle, bunların yerine getirilip getirilmemesinden yola çıkarak bir dindarlık tipolojisi kurmanın yanlış varsayımlar doğuracağı kanaatindeyiz. Ancak, yine de bir karşılaştırma yapabilmek amacıyla, ailelerin (babaların)⁵ namaz ve oruç gibi temel dinî pratikleri yerine getirip getirmemesine göre, çocuklarını gönderdikleri ortaöğretim kurumlarında bir farklılaşma olup olmadığının tespit edilebilmesi için oluşturulan tabloyla ilgili veriler aşağıda sunulmuştur.

1.4.6- Öğrenci Ailelerinin (Babalarının) Dindarlık Durumuna Göre Öğrencilerin Mezun oldukları Okul Türü: Öğrenci babalarının dindarlık durumuna göre, öğrencilerin mezun oldukları ortaöğretim kurumlarına ilişkin veriler çizelge 10'da sunulmuştur.

Çizelge 10 Ailelerin (Babaların) Dindarlık Durumuna Göre Öğrencilerin Bitirdiği Ortaöğretim Kurumları %

Temel Dindarlık Ölçütleri		Öğ.Mezun Olduğu Okul Türü			Toplam
		G.Lise	İmam-Hatip Lis.	Diğer	
Beş vakit Namaz	Kılan (Düzenli)	36 29,5	81 66,4	5 54,1	122 100,0
	Kılmayan (Düzensiz Veya hiç),	15 27,8	38 70,4	1 1,9	54 100,0
	Toplam	51 29,0	119 67,6	6 3,4	176 100,0
Oruç	Tutan (Düzenli)	49 29,3	114 68,3	4 2,4	167 100,0
	Tutmayan(Düzensiz veya hiç)	2 22,2	5 55,6	2 22,2	9 100,0
	Toplam	51 29,0	119 67,6	6 3,4	176 100,0

Namaz $\chi^2=680$

sd=2

P>0,05

Oruç $\chi^2=10,201$

sd=2

P>0,05

Tablo 10'da görüldüğü gibi, öğrenci ailelerinin (babalarının) dindarlık ölçütü olarak ele alınan namaz ve oruç gibi dinî pratikleri yerine getirip getirmemesi ile,

Çevre Köylerinde Dinî Hayat, Erzurum Kitaplığı, Birinci Baskı, İstanbul 1999, s.260-264: M. Emin Köktaş, Türkiye'de Dinî Hayat (İzmir Örneği), İstanbul 1993, s.48

⁵ Babaları baz almamızın sebebi, genelde ülkemizde çocuklar üzerinde her türlü tasarrufta bulunma yetkisinin onlarda toplanması sebebiyledir.

öğrencilerin mezun olduğu ortaöğretim kurumları arasında anlamlı bir ilişki görülmemektedir. Nitekim, tabloda 10'da da görüldüğü gibi, düzenli olarak beş vakit namaz kılan ailelerin %66,4'ü çocukları için İmam-Hatip liselerini, %29,5 genel liseleri ve %4,1' de bu ikisi dışında kalan diğer liseleri (kolej vb.) tercih ederken, beş vakit namazı düzenli veya hiç kılmayan ailelerin, %70,4'ü İmam-Hatip liselerini, %27,8'i genel liseleri ve %1,9' u da diğer liseleri tercih etmişlerdir. Yine aynı tablodaki verilere göre, oruç tutan ailelerin % 68,3'ü İmam-Hatip liselerini, % 29,3'ü genel liseleri ve % 2,4'ü de diğer liseleri ter ederken, oruç tutmayanların %55,6'sı İmam-Hatip liselerini, % 22,2'si genel liseleri ve %22,2'si de diğer liseleri tercih etmişlerdir.

Tablodaki verilere göre, öğrenci ailelerinin dindarlığı (namaz ve oruç ibadetini düzenli olarak yerine getirip getirmemeye bağlı olarak) ile, çocukları için İmam-Hatip veya diğer liseleri tercih etme tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

2-Öğrencilerin Aileleri İle İlgili Bulgular

2.1-Öğrenci Ailelerinin İkamet Ettikleri Coğrafi Bölgeler: Araştırma kapsamına giren öğrenci ailelerinin ikamet ettikleri coğrafi bölgelere ait veriler çizelge 11'de sunulmuştur.

Çizelge 11 Öğrenci Ailelerinin İkamet Ettikleri Coğrafi Bölgeler

Bölgeler	Sayı	%
Akdeniz	25	14,2
Doğu Anadolu	87	49,4
Ege	9	5,1
G.Doğu Anadolu	18	10,2
İç Anadolu	19	10,8
Karadeniz	18	10,2
Toplam	176	100,0

Çizelge 11'de görüldüğü gibi, öğrenci ailelerinden %49,4'ü Doğu Anadolu, %14,2'i Akdeniz, %10,8'i İç Anadolu, %10,2'si Karadeniz, %10,2'si Güneydoğu Anadolu ve %5,1'i de Ege Bölgesi'nde ikamet etmektedirler.

Çizelgedeki verileri göz önüne aldığımızda, öğrenci ailelerinin yarıdan fazlasının (105'inin-%59,6'sının) Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ikamet ettiğini, bunları Akdeniz, İç Anadolu, Karadeniz ve Ege bölgelerinde ikamet edenlerin takip ettiklerini görmekteyiz. Doğu Anadolu Bölgesi kökenli ailelerin büyük bir kısmını da (özellikle kız öğrencilerin ailelerinin) Elazığlılar oluşturmaktadır.

2.2 Öğrenci Ailelerinin Oturduğu İdari Yerleşim Birimi:Ankete katılan öğrenci ailelerinin oturduğu idari yerleşim birimi ile ilgili veriler çizelge 12'de sunulmuştur.

Çizelge 12'de görüldüğü gibi, ankete katılan öğrenci ailelerinin %47,2'si şehir, %25,6'sı ilçe, %19,3'ü köy ve %8'i de beldelerde ikamet etmektedir.

Çizelge 12 Öğrenci Ailelerinin Oturduğu İdari Yerleşim Birimi

Yerleşim birimi	Sayı	%
Köy	34	19,3
Belde	14	8,0
İlçe	45	25,6
Şehir	83	47,2
Toplam	176	100,0

Bu verilere göre, ilçede oturanları da kattığımızda, öğrenci ailelerinin çok büyük bir kısmının (128'inin-%72,78'inin) şehirlerde,(48'inin) %27,22'sinin ise köy ve beldelelerde ikamet ettiğini görmekteyiz ki bu da, *İlahiyat fakülteleri öğrencilerinin daha çok kırsal kesimden geldikleri şeklindeki varsayımın* doğru olmadığını ortaya koymaktadır. Söz konusu ailelerin (genel kanının aksine) köy yerine, daha çok şehirlerde ikamet eder duruma gelmesinde, hiç şüphesiz ülkemiz genelinde değişen iktisadi ve sosyal şartlara bağlı olarak, özellikle 1950'lerden sonra başlayan köyden şehre göçün çok büyük bir rolü olduğu kanaatindeyiz.

2.3-Öğrenci Ailelerinin Sahip Oldukları Konutun Cinsi: Çizelge 13'te Öğrenci ailelerinin oturdukları konutun cinsi sunulmuştur.

Çizelge 13 Öğrenci Ailelerinin Oturduğu Konutun Cinsi

Konut türü	Sayı	%
Müstakil köy evi	34	19,3
Gecekondu	39	22,2
Apartman dairesi	103	58,5
Toplam	176	100,0

Çizelge 13'te görüldüğü gibi, öğrenci ailelerinin %58.'5i apartman dairesinde, %22,2'si de gecekondu ve %19.3'ü de müstakil köy evinde ikamet etmektedirler.

Buradaki verileri göz önüne aldığımızda, öğrenci ailelerinin yarıdan fazlasının apartman dairelerinde, bunun üçte birinden biraz fazlasının gecekondu ve ancak üçte birine yakın bir kısmının da müstakil köy evlerinde ikamet ettiklerini görmekteyiz.

2.4-Coğrafi Bölgelere Göre Öğrenci Ailelerinin Öğrenim Durumları: Öğrenci ailelerinin ikamet ettikleri coğrafi bölgelere göre öğrenim durumlarını gösteren veriler çizelge 14'te sunulmuştur

Çizelge 14'te görüldüğü gibi, genel toplamda öğrenci babalarının %9,1'i hiç okuma-yazma bilmezken, %11,9'u sadece okur-yazar, %33'ü ilkökul, %6,8'i orta ve %21,6'sı lise ve %17,6' sı da Üniversite (fakülte veya yüksekokul) mezunudur. Aynı tabloya göre, öğrenci annelerinin %41'5'i hiç okuma-yazma bilmemekteyken, %15,3'ü sadece okur yazarken, %37,5'i ilkökul, %3,4'ü orta, %1,1'i lise ve %1,1'i de üniversite mezunudur.

Tablodaki verilere göre, öğrenci babalarından okuma-yazma bilmeyenlerin en fazla bulunduğu bölge Akdeniz Bölgesi'nde (%12) oturanlar olup, bunu, %11,5 ile Doğu Anadolu ve %11,1 ile de Ege Bölgesinde oturanlar takip etmektedir. Genel toplamda

babaların hemen hemen üçte biri (%33) ilkokul mezunlarından oluşurken, ilkokul mezunlarının en ağırlıklı olduğu bölgeler ise Ege Bölgesi (%55,6) ve İç Anadolu Bölgesidir (%52,6). Öğrenci babalarından lise mezunu olanlarının en fazla ikamet ettikleri bölgeler, Karadeniz (%33,3), Güneydoğu Anadolu (%27,8) ve Doğu Anadolu (%21,8) bölgeleridir. Öğrenci babalarından üniversite mezunları olanların en fazla ikamet ettikleri bölgeler Güneydoğu Anadolu (%27,8) ve Doğu Anadolu (%21,8) Bölgesi'dir.

Çizelge 14 Coğrafi Bölgelere Göre Öğrenci Ailelerinin Öğrenim Durumları

Bölgeler			Öğrenim Durumu					
			Okur-yazar değil	Okur-yazar	İlkokul mez.	Ortaokul mez.	Lise mez.	Üniv. Mez.
Akdeniz	Baba	S	3	3	10	3	4	2
		%	12,0	12,0	40,0	12,0	16,0	8,0
	Anne	S	5	5	10	-	1	-
		%	20,0	20,0	40,0	-	4,0	-
Doğu Anadolu	Baba	S	10	10	26	3	19	19
		%	11,5	15,5	29,9	3,4	21,8	21,8
	Anne	S	39	12	31	3	1	1
		%	44,8	13,8	35,6	3,4	1,1	1,1
Ege	Baba	S	1	1	5	1	1	-
		%	11,1	11,1	55,6	11,1	11,1	-
	Anne	S	2	2	5	-	-	-
		%	22,2	22,2	55,6	-	-	-
G. Doğu Anadolu	Baba	S	4	-	5	2	5	5
		%	5,6	-	27,8	11,1	27,8	27,8
	Anne	S	10	3	4	1	-	-
		%	55,6	16,7	22,2	5,6	-	-
İç Anadolu	Baba	S	-	2	10	2	3	2
		%	-	10,5	52,6	10,5	15,8	10,5
	Anne	S	6	1	11	1	-	-
		%	31,6	5,3	57,9	5,3	-	-
Karadeniz	Baba	S	1	5	2	1	6	3
		%	5,6	27,8	11,1	5,6	33,3	16,7
	Anne	S	7	4	5	1	-	1
		%	38,9	22,2	27,8	5,6	-	5,6
Toplam	Baba	S	16	21	58	12	38	31
		%	9,1	11,9	33,0	6,8	21,6	17,6
	Anne	S	73	27	66	6	2	2
		%	41,5	15,3	37,5	3,4	1,1	1,1

Öğrencilerin annelerinin öğrenim durumlarına bakıldığında, genel olarak % 41,5'inin hiç okuma-yazma bilmediklerini ve % 15,3'ünün de sadece okur-yazar olduğunu görmekteyiz. Okuma-yazma bilmeyen annelerin en fazla ikamet ettikleri bölgeler G. Doğu Anadolu (%55,6), D. Anadolu (%44,8) bölgeleri olup, onları, % 38,9 ile Karadeniz, % 36 ile Akdeniz, % 31,6 ile İç Anadolu ve % 22,2 ile de Ege bölgelerinde ikamet edenler takip etmektedir. İlkokul mezunu olan annelerin en fazla ikamet ettiği bölgeler, %57,9 ile İç Anadolu, %55,6 ile Ege ve %40 ile Ege bölgeleri iken, lise

mezunlarının en fazla bulunduğu bölge ise % 4 ile Akdeniz bölgesidir. Üniversite mezunu olan annelerin sayıları ise sadece 2 olup, bunlar da D. Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde ikamet etmektedirler.

Tabloyu daha derinlemesine incelediğimizde, öğrenci annelerinin okur-yazarlık oranlarının Türkiye ortalamasının çok altında, babaların okur-yazarlık oranları annelere göre oldukça yüksek, ve çok az da olsa, Türkiye ortalamasının⁶ üstünde olduğu görülmektedir.

2.5- Öğrenci Ailelerinin Şimdiki veya Geçmişteki Meslekleri: Çizelge 15'te öğrenci ailelerinin şimdiki veya geçmişteki meslek durumlarına ilişkin veriler sunulmuştur.

Çizelge 15 Öğrenci Ailelerinin Şimdiki veya Geçmişteki Meslekleri

Meslek Türü	Baba		Anne	
	Sayı	%	Sayı	%
İşçi	14	8,0	-	-
Memur	53	30,1	-	-
Emekli	34	19,3	-	-
Serbest meslek	43	24,4	-	-
Ev hanımı	-	-	176	100,0
Çiftçi	32	18,2	-	-
Toplam	176	100,0	176	100,0

Çizelge 15'te görüldüğü gibi, öğrenci annelerinin tamamı ev hanımıdır. Buna karşın, öğrencilerin babalarının %30,1'i memur, %24,4'ü serbest meslek, %19,3'ü emekli, %18,2'si çiftçi ve %8,1 ise işçidir.

Buradaki verileri göz önüne aldığımızda, öğrenciler babalarının, daha çok, az veya orta gelir getiren meslek gruplarıyla uğraştıklarını görmekteyiz.

2.6-Coğrafi Bölgelere Göre Öğrenci Ailelerindeki Birey Sayısı: Çizelge 16'da coğrafi bölgelere göre öğrenci ailelerindeki birey sayısı sunulmuştur.

Tablo 16'da görüldüğü gibi, genel toplamda, öğrenci ailelerinin %22,7'sinde iki, %16,5'inde üç, %18,8'inde dört ve %42'sinde de beş ve daha fazla birey bulunmaktadır.

Coğrafi bölgelere göre ailedeki birey sayısı (öğrencilerin kendileri hariç) iki olan aileler daha çok % 44,4 ile Ege, %26,3'lük eşit oranlarla İç Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde, ailedeki birey sayısı üç kişiden oluşanlar daha çok, %22,2 ile Ege ve %19,5 ile Doğu Anadolu bölgelerinde ikamet etmektedir. Aynı tablodaki verilere göre, ailedeki birey sayısı dört kişi olan aileler en çok Akdeniz (%36), Ege (%22,2) ve Karadeniz (%22,2) bölgelerinde ikamet etmektedir.

⁶ 1999 verilerine göre, Türkiye genelindeki okur-yazarlık oranları erkeklerde %88,78, kadınlarda ise, %71,66 olarak belirtilmiştir. Bkz., DİE, **İstatistiklerle Türkiye 1999**, s. 24

Çizelge 16 Coğrafi Bölgelere Göre Öğrenci Ailelerindeki Birey Sayısı

Bölgeler	Birey Sayısı				Toplam
	İki	Üç	Dört	Dört ve üstü	
Akdeniz	4 16,0	2 8,0	9 36,0	10 40,0	25 14,2
Doğu Anadolu	16 18,4	17 19,5	14 16,1	40 46,0	87 49,4
Ege	4 44,4	2 22,2	2 22,2	1 11,1	9 5,1
G.Doğu Anadolu	4 22,4	- -	1 5,6	13 72,2	18 10,2
İç Anadolu	5 26,3	6 3,6	3 15,8	5 26,3	19 10,8
Karadeniz	7 26,6	2 11,1	4 2,2	5 27,8	18 10,2
Toplam	40 22,7	29 16,5	33 18,8	74 42,0	176 100,0

 $\chi^2=27,450$

sd=15

P<0,05

Yine aynı tablodaki verilere göre ailedeki birey sayısı beş ve daha fazla olan aileler en fazla G. Doğu Anadolu (%72,2), Doğu Anadolu (%46) ve Ak deniz (%40) bölgelerinde ikamet ederken, onları %27,8 ile Karadeniz, ve % 26,3 ile de İç Anadolu bölgelerinde ikamet edenler takip etmektedirler. Beş ve daha fazla bireye en az sahip olan aileler ise, Ege Bölgesi'nde ikamet etmektedir (%11,1).

Tablodaki veriler, öğrenci ailelerinin %58'inin (genel toplamda dört ve altı bireye sahip) çekirdek, %42'sinin ise geniş aile özelliği taşıdığını göstermektedir. Aynı verilere göre, çekirdek aileler en fazla, Ege, İç Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde, geniş aileler ise en fazla G. Doğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinde ikamet etmektedir. Öyle ki, bu iki bölge, tüm bölgelerdeki öğrenci ailelerinde sahip olunan beş ve daha fazla çocuk oranının (%42,0) %71,6'sını (53 kişi) oluşturmaktadır. Söz konusu bölgelerde sahip olunan birey sayılarının Türkiye ortalamaları üzerinde olduğu ise, özellikle nüfus sayımlarında belirlenen bir gerçektir.

2.7-Öğrencilerin Anne ve Babaların Durumu:Çizelge 17'de öğrenci ailelerinin sağ olup olmadıkları ile bir arada yaşayıp yaşamadıkları ile ilgili veriler sunulmuştur.

Çizelge 17 Öğrenci Ailelerinin Durumu

Anne ve babanın durumu	Sayı	%
Her ikisi de sağ ve birlikte oturuyor	147	83,5
Her ikisi de sağ, ancak ayrı oturuyor	4	2,3
Yalnız baba sağ	7	4,0
Yalnız anne sağ	16	9,1
Boşanmış	2	1,1
Toplam	176	100,0

Çizelge 17'de görüldüğü gibi, öğrencilerin %83,5'inin hem anne ve hem de babası sağ ve birlikte , sadece %2,3'ünün hem anne ve hem de babası sağ olmasına rağmen ayrı oturmaktadır. Yine aynı verilere göre, öğrencilerin %4'ünün babası, %9,1'inin ise yalnız

annesi sağ olup, boşanmış olanların oranı ise, sadece %1.1'dir. Öğrenci aileleri içerisinde, sadece iki boşanma olayının görülmesinde, genelde ülkemizde, özelde ise, ailelerin önemli bir kısmının ikamet ettikleri bölgelerde (Doğu ve Güneydoğu Anadolu) boşanmanın pek de hoş karşılanmamasının etkisinin olduğu düşünülebileceği gibi, söz konusu ailelerinin dinden kaynaklan hassasiyetlerinin de etkisi olduğu düşünülebilir.⁷

2.8-Öğrenci Ailelerinin Aylık Net Geliri: Çizelge 18'de Öğrenci ailelerinin aylık net gelirleri ile ilgili bulgular sunulmuştur.

Çizelge 18 Öğrenci Ailelerinin Aylık Net Geliri

Aylık gelir miktarı (milyon)	Sayı	%
0-99 arası (alt düzey)	29	16,5
100-199 arası (orta düzey)	62	35,2
200 ve üstü (üst düzey)	85	48,3
Toplam	176	100,0

Çizelge 18'de görüldüğü gibi, ailelerin %16.5'inin aylık geliri 0-99 milyon arasında, %35.2'sinin 100-199 milyon arasında ve %48.3'ünün ise 200 milyon ve bunun üstündedir.

Çizelgedeki veriler göz önüne alındığında, en alt ve en üst gelir gruplarına ailelerin arasında neredeyse üç katına yakın bir fark bulunduğu görülmektedir. Ailelerin önemli bir miktarı da, orta düzey gelir grubuna dahildir. Buna göre, öğrenci ailelerinin yarıdan fazlasının alt ve orta düzey, yarıya yakınının da üst düzey ekonomik güce sahip aileler olduğunu söyleyebiliriz.

2.9-Öğrenci Ailelerinin tasarruflarını Değerlendirme Biçimi: Çizelge 19'da öğrenci ailelerinin tasarruflarını değerlendirme biçimleri ile ilgili veriler sunulmuştur.

Çizelge 19 Öğrenci Ailelerinin Tasarruflarını Değerlendirme Biçimi

Tasarrufları Değerlendirme Biçimi	Sayı	%
Evde sağlam bir yerde	25	14,2
Bankada	16	9,1
Faizsiz finans kurumlarında	21	11,9
Hisse senedi, tahvil v.s.	4	2,3
Borsada	7	4,0
Döviz olarak	21	11,9
Tasarruf yapamıyor	67	38,1
Cevapsız	15	8,5
Toplam	176	100,0

Çizelge 19'da görüldüğü gibi, öğrencilerin verdikleri cevaplara göre, ailelerinin %38,1'i hiç para artıramazken, artıranların %14.2'si evinde sağlam bir yeri, %11,9'u

⁷ Kanaatimizce, bunun en önemli sebeplerinden birisi de, ailelerin önemli bir kısmının ülkemiz geneline göre (özellikle Marmara, Ege ve Akdeniz Bölgelerine mukayese edildiğinde), iş bölümünün oldukça az olduğu, kadınların çok büyük bir kısmının nafakasının erkekler tarafından sağlandığı ve dolayısıyla ekonomik gücün daha çok erkeklerin elinde bulundurulması nedeniyle kadınların her koşulda evliliğe katlanma zorunda olduğu bölgelerde (Doğu ve Güneydoğu Anadolu) ikamet etmesidir.

faizsiz finans kurumlarını, %11.9'u döviz, %9.1'i her hangi bir bankayı, %4'ü borsayı, %2.3'si hisse senedi, tahvil vb. gibi değerli kağıtları, tercih etmektedir. Öğrencilerin %8.5'i ise bu soruya cevap vermemişlerdir.

Burada sunulan verileri göz önüne aldığımızda, ülkemiz gerçeklerine uygun olarak, söz konusu ailelerinin önemli bir kısmının geçim sıkıntısı çekmekte olduğunu görmekteyiz. Ailelerin sadece %48,3'ünün (krş. tablo 18) üst düzey gelire sahip olmasına rağmen, %53,04'ünün tasarruf yapabilmesini, daha çok, söz konusu ailelerin, lüks tüketimi benimsememe veya her an lazım olacağı (hastalık vs. durumlarda) gerekçesiyle pek çok şeyden kısıarak bir kenara bir şeyler biriktirme tutumlarıyla izah edebiliriz.

Yine, aynı çizelgedeki verilere göre, söz konusu ailelerden tasarruf yapabilenlerin tasarrufları için daha çok evlerinde sağlam bir yeri, faizsiz finans kurumlarını veya döviz tercih etmeleri, buna karşın, yalnızca çok az bir kısmının (%9,1'inin) faiz getiren herhangi bir bankaya yönelme eğilimleri, daha çok, dinden kaynaklanan faiz karşıtı tutumlarıyla⁸ açıklanabileceği gibi, çok az bir ihtimal de olsa, bizzat öğrencilerin, ailelerinin tasarruflarını bu şekilde görmek istedikleri şeklinde de açıklanabilir.

2.10-Öğrenci Ailelerinin Belli Başlı Dini Pratikler Karşısındaki Tutumları:

Çizelge 20'de öğrenci ailelerinin belli başlı dinî pratikler karşısındaki tutumları sunulmuştur.

Çizelge 20 Öğrenci Ailelerinin Belli Başlı Dini Pratikler Karşısındaki Tutumları

Belli başlı dinî pratikler	Baba		Anne	
	Sayı	%	Sayı	%
Kur'an-ı Kerimî Arapçasından Okuma	74	42,0	61	34,7
Beş vakit namaz kılma (Düzenli)	122	69,3	148	84,1
Arasıra namaz kılma	43	24,4	26	14,8
Hiç namaz kılmama	5	2,8	2	1,1
Sadece Cuma veya bayram namazı kılma	6	3,4	-	-
Oruç tutma	167	94,9	169	96,0
Zekat verme	65	36,9	24	13,6
Hacca gıtmek	44	25,0	21	11,9
Kurban kesmek	148	84,1	48	27,3
Mevlid okutma	47	26,7	39	22,2
Türbe ziyaretine giderek adak adama	16	9,1	35	19,9
Toplam	176	100,0	176	100,0

Çizelge 20'de görüldüğü gibi, öğrenci babalarının, %69.3'ü beş vakit, %24.4'ü arasıra, %3,4'ü sadece bayram veya Cuma namazı kılarken, %2.8'i hiç namaz kılmamakta, %94.9'u oruç tutmakta, %84.1'i kurban kesmekte, %36.9'u zekatını

⁸ Öğrenci ailelerinin faize bulaşmaksızın helal yolla para kazanma yönündeki tutumları, genelde ülkemiz halkının tutumunu yansıttığı, ülkemizin değişik yöreleri için yapılan tecrübi din sosyolojisi çalışmalarında da kendini göstermektedir. Geniş bilgi için bkz., Ü. Günay, a.g.e., s.215-216; M.E. Köktaş, a.g.e., s.205-206

vermekte ve %42'si kur'an-ı kerimi yüzünden okuyabilmekte olup, %25'i de hacc ibadetini yerine getirmiş durumdadır. Buna karşın, öğrenci annelerinin %84.1'i beş vakit, %14.8'i de arasıra namaz kılarken, %1.1'i ise hiç namaz kılmamakta, %96'sı oruç tutmakta, %27'3'ü kurban kesmekte, %13.6'i zekat vermekte olup, %34,7'si kuran-ı kerimi yüzünden okuyabilmektedir. %11'9'u ise hacc vazifesini yerine getirmiş durumdadır.

Yine aynı tablodaki verilere göre, annelerin %19.9'u, babaların ise %9,1'i türbe ziyaretine gitmekte ve adak adamakta iken, annelerin %22.2'si, babaların ise %26.7'si mevlid okutmaktadır.

Tablodaki verileri daha geniş bir perspektifte ele aldığımızda, namaz kılma ve oruç tutma gibi dinî pratikleri yerine getirme hususunda, Prof. Dr. Ünver Günay'ın da (Günay,1999;97) belirttiği gibi, psikolojik ve toplumsal rolleri gereği öğrenci annelerinin babalarına göre daha hassas davrandıkları, buna karşın, zekat verme, kurban kesme ve hacca gitme gibi maddi imkanlarla yerine getirilebilen pratikleri uygulama hususunda ise, yine ülkemizde yapılan tecrübî din sosyolojisi çalışmalarında da ortaya konduğu gibi (Günay,1999;128; Köktaş,1993;123,133; Bayyigit,1998;102) doğal olarak, erkeklerin daha önde olduklarını görmekteyiz ki, bu durum, ülkemiz genelinde aile reislerinin çok büyük bir oranda erkeklerden oluştuğu, dolayısıyla, yine Günay'ın çok haklı olarak belirttiği gibi toplumun sosyo-ekonomik ve ailevi yapısı gereği çoğunlukla yalnızca aile başkanlarının mal ve servete sahip olma (Günay,1999; 133) olgusu göz önüne alındığında daha iyi anlaşılabilmektedir.

Tabloda dikkati çeken önemli bir husus da, ailelerin -yarıdan fazlasının orta veya alt seviyede ekonomik güce sahip olmalarına rağmen- %84,1'inin (babaların) kurban kesmekte oluşu, buna karşın, sadece %36,9'unun zekat vermekte oluşudur. Günay'ın da belirttiği gibi (Günay,1999; 132) zekatın farz oluşuna karşılık, vacip olan kurbanı daha çok düşkünlüğün, bu ibadetin zekattan daha önemli olduğu anlamına gelmemekte, orada ibadetten daha başka etkenler de devreye girmektedir (kınanmama, ailenin gözünün başkasının kurbanında olmasını önleme vs.).

Kur'an-ı Kerimi yüzünden okuyabilme ve mevlid okutma hususlarında, yine ülkemizde yapılan çalışmalarda da ortaya konduğu gibi (Günay,1999; 128; Köktaş,1999; 123,133; Bayyigit,1998; 102) öğrenci babalarının önde olduğu, buna karşın, ülkemizdeki halk dindarlığının önemli bir boyutunu oluşturan, türbe ve yatırlara giderek onlara bez (çaput) bağlamak suretiyle dilekte bulunma gibi birtakım pratikleri içeren ziyaret

olgusunun ise, daha çok kadınların dikkatini çektiği, gerçeği de yine aynı tablodaki rakamların ortaya koyduğu bir diğer dikkat çekici husustur.⁹

2.11- Meslek Durumlarına Göre Öğrenci Ailelerinin (Babalarının) En Fazla Takip Ettikleri Televizyon Programlarının İçeriği: Çizelge 21’de meslek durumuna göre öğrenci ailelerinin (babaların) en çok takip ettikleri televizyon programlarının içeriği ile ilgili veriler sunulmuştur.

Çizelge 21 Meslek Durumlarına Göre Öğrenci Ailelerinin (Babalarının) En Fazla Takip Ettikleri Televizyon Programlarının İçeriği %

Meslek Grupları	Programların İçeriği							Toplam
	<i>Dinî</i>	<i>Haber</i>	<i>Müzik/Eğ</i>	<i>Spor</i>	<i>Dizi/Sinema</i>	<i>Her tür</i>	<i>Tv. Yok</i>	
İşçi	21,4	35,7	7,1	-	21,4	14,3	-	8,0
Memur	7,5	32,1	3,8	5,7	-	50,9	-	30,1
Emekli	20,6	29,4	2,9	8,8	2,9	35,3	-	19,3
Serbest Mes.	14,0	48,8	-	-	9,3	27,9	-	24,4
Çiftçi	18,8	37,5	-	-	-	25,0	18,8	18,2
Toplam	14,8	36,9	2,3	3,4	4,5	34,7	3,4	100,0

Tablo 21’de görüldüğü gibi, meslek gruplarına göre (babalar) dinî programları en çok tercih eden aileler %21,4 ile işçi, %20,6 ile emekliler, %18,8 ile çiftçiler ve %14 ile serbest meslek sahipleri iken, en az tercih edenler ise memur olanlardır (%7,5 oranında). Yine aynı tablodaki verilere göre, haber programlarını en çok serbest meslek sahipleri (%48,8), çiftçi (%37,5), işçi (%35,7) ve memur (%32,1) olanlar tarafından seyredilirken, en az emekliler (%29,4) tarafından seyredilmektedir. Yine aynı tablodaki verilere göre, her tür televizyon programlarını en çok %50,9 ile memur olan aileler (babalar) tarafından takip edilmekte olup, onları %35,3 ile emekliler, %27,9 ile serbest meslek sahipleri ve %25 ile çiftçiler takip ederken, en az işçi (%14,3) olanlar tarafından takip edilmektedir.

⁹ Benzer bulgular için bkz., Ünver Günay- Şaban Kuzgun- Harun Güngör- Abdulvahap Taştan- Huzeyfe Sayım, *Kayseri ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yay., Ankara 1996, ;Hikmet Tanyu, *Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri*, Ankara Üniv. İlahiyat Fak. Yay., Ankara 1967, s. 330; M.E. Köktaş, a.g.e., s.104; Y.Mustafa Keskin, *XX. Yüzyılda Tokat’ın Sosyal ve Kültürel Yapısı*, İnönü Ün. Sos. Bil. Enst. (Basılmamış doktora tezi), Malatya 1999, s.243

SONUÇ

Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin sosyo-kültürel ve ekonomik tabanının tespitine ilişkin yapılan bu araştırmada, öğrencilerin kişisel özelliklerinden daha çok, söz konusu öğrencilerin geldiği ailelerin sosyo-kültürel ve ekonomik konumlarıyla ilgili veriler elde edilmiş ve bu verilere dayanarak söz konusu fakülte öğrencilerinin dayandığı tabana ilişkin yorumlara gidilmiştir.

Hiç şüphesiz, fakülte öğrencilerinin yarıdan büyük bir kısmının Doğu ve Güneydoğu Anadolu kökenli olması, onların dayandığı tabanın sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklerinin belirlenmesinde en önemli faktörlerden biridir.

Elde edilen bulgulara göre, öğrenci ailelerinin büyük bir kısmı (yaklaşık %70'den fazlası) şehirlerde, kendilerine ait evlerde (daha çok apartman dairelerinde) ikamet etmekte olup, yarıdan daha azı (%42) geniş aile özelliği göstermektedir ki, bu tür ailelerin önemli bir kısmı Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ikamet etmektedir.

Elde edilen verilere göre, söz konusu öğrencilerin yarıdan biraz fazlası (%51,79) orta ve alt düzeydeki, yarıya yakını da (%48,3) üst düzey ekonomik seviyeye sahip ailelerden gelmektedir. Buna bağlı olarak, öğrenci ailelerinin önemli bir kısmı sahip oldukları aylık gelirden her hangi bir tasarruf yapamamaktadır. Az da olsa tasarruf yapabilenlerin büyük bir kısmı, bizce daha çok dinî hassasiyetleri gereği banka yerine evlerinde sağlam bir yeri, veya faizsiz finans kurumlarını yahut dövizli tercih etme eğilimindedirler.

Öğrenci ailelerinin öğrenim durumu ile ilgili elde edilen verilere göre, öğrenci annelerinin %41,5'inin, babalarının ise %9'unun hiç okuma-yazma bilmemeleri, yine annelerin %14,8'inin, babaların ise %11,9'unun her hangi bir öğrenim kurumu bitirmemesi (sadece okur-yazar olması), olgusu daha çok, ailelerin ikamet ettikleri Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki genel öğrenim durumunu yansıtmaları bakımından önemlidir. Annelerin eğitim oranının bu kadar düşük olmasında, hiç şüphesiz, özellikle söz konusu bölgelerdeki kız çocuklarının uzun yıllar boyunca çok nadir olarak okula gönderilmeleri olgusunu önemli bir unsurdur.

Araştırma verilerine göre, İlahiyat fakülteleri ve onlara birinci derecede öğrenci kaynağı sağlayan İmam-Hatip liselerinde okuyan veya onlardan mezun olan öğrencilerin daha çok kırsal kesimde oturan, ekonomik gücü oldukça zayıf, eğitim seviyesi düşük ve daha çok memuriyet dışındaki meslek gruplarından (işçi, çiftçi vb.) oluşan ailelerin çocukları oldukları şeklindeki varsayımlar doğrulanmamıştır. Nitekim, (bu araştırma itibarıyla) çocukları için söz konusu eğitim kurumlarını tercih eden aileler, daha çok ilçe veya şehir merkezlerinde ikamet eden, yarıya yakınının ekonomik gücü üst seviyede,

eğitim düzeyi (Doğu ve Güneydoğu Anadolu kökenli olanlar hariç) ülkemiz geneli seviyesinde ve önemli ölçüde- çiftçi veya işçi ailelerine göre- memur, emekli veya serbest meslek sahibi kişilerden oluşmaktadır. Hatta, çocukları için İmam-Hatiplerini tercih eden aileler, diğer liseleri tercih edenlerden ekonomik güç ve eğitim açısından daha önde olup, daha çok memur statüsündedirler. Bu durum, özellikle, İmam-Hatip liselerine üniversite sınavlarına katılıp farklı yükseköğretim programlarına girme şansının tanınması sonrasında, söz konusu öğretim kurumları mezunlarının önemli yükseköğretim programlarına yerleşmede gösterdikleri başarılar neticesinde tercih edilen birer kurum haline gelmeleriyle izah edilebilir.

Öğrencilerin geldiği ailelerin belli başlı dinî pratiklere ilişkin tutumları ile ilgili elde edilen bulgular, ülkemiz genelinde yapılan tecrübî din sosyolojisi çalışmalarındakilerle paralellik göstermektedir. Nitekim, söz konusu çalışmalarda veriler paralel olarak, öğrenci ailelerinin en çok uyguladıkları ibadetlerin oruç, beş vakit namaz ve kurban kesme olduğu, aynı zamanda, genelde, beş vakit namaz kılma ve oruç tutma hususlarında annelerin, zekat verme, hacca gitme ve kurban kesme gibi maddiyat gerektiren ibadetlerde de babaların önde oldukları tespit edilmiştir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin dayandığı sosyo-kültürel ve ekonomik tabanın belirlenmesini amaç edinen bu çalışmadaki veriler, adı geçen fakülte öğrencilerinin verdikleri cevapların çok büyük bir oranda doğru olduğu varsayımına dayalı olup, söz konusu fakülte öğrencileri ailelerinin sosyo-kültürel ve ekonomik özellikleri ile ilgili verilerle sınırlıdır. Bu konuda daha genel yargılara ulaşmak, hiç şüphesiz, söz konusu araştırmayı ülkemiz genelindeki bütün İlahiyat Fakültelerindeki öğrencileri içine alacak şekilde yapılacak çalışmalarla mümkün olabilecektir.

BİBLİYOGRAFYA

- ARSLANTÜRK**, Zeki, **Sosyal Bilimler İçin Araştırma Metod ve Teknikleri**, 5.Basım, İstanbul 2001
- BAYYİĞİT** Mehmet, **Sosyo-Kültürel Yönleriyle Türkiye’de Hac Olayı**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1998
- DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ**, **İstatistiklerle Türkiye 1999**, Ankara 2000
- GÜNAY**, Ünver, **Erzurum ve Çevre Köylerinde Dinî Hayat**, Erzurum Kitaplığı: 6, Birinci Baskı, İstanbul 1999
- GÜNAY**, Ünver, “Modern Sanayi Toplumlarında Din I” **Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S.3, Kayseri 1986, s.41-88
- GÜNAY**, Ünver - Şaban Kuzgun- Harun Güngör- Abdulvahap Taştan- Huzeyfe Sayım, **Kayseri ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri**, Kayseri Büyük Şehir Belediyesi Yay., Ankara 1996
- KARASAR**, Niyazi, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, 7.basım, Ankara 1995
- KESKİN**, Y.Mustafa, **XX. Yüzyılda Tokat’ın Sosyal ve Kültürel Yapısı**, İnönü Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış doktora tezi), Malatya 1999
- KÖKTAŞ**, M. Emin, **Türkiye’de Dini Hayat (İzmir Örneği)**, İşaret Yayınları, İstanbul 1993
- ÖCAL**, Mustafa, “Öğrencilerin Tercih Gerekçesi Bakımından Öğretmen Yetiştiren Yükseköğretim Kurumları Arasında İlahiyat Fakültelerinin Yeri I” **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt:3, Sayı:3, Bursa 1991, s.177-191
- TAPLAMACIOĞLU**, Mehmet, “Yaşlara Göre Dinî Yaşayışın Şiddet ve Kesafeti Üzerine Bir Anket”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.10, Ankara 1962, s.140-151
- TANYU** Hikmet, **Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1967